

Cesarska pesem

in kratki zgodovinski podatki o nji in o skladatelju Jožefu Haydnu.

(Konec.)

Krono svojim skladbam pa si je postavil z oratorijema „vstvarjenje“ in „letni časi“ in s „cesarsko pesmijo“, katere je spisal v zadnji dobi svojega življenja — v dobi starosti. V tej dobi napravil je tudi tretji kvartet s slovečimi varijacijami na „cesarsko pesem“.

Revolucionarno gibanje na Francoskem koncem 18. stoletja je dalo leta 1796. c. kr. nadkanclerju Saurau-vu povod, da je dal sestaviti narodno pesem, ki naj bi navduševala avstrijske národe v zvesti udanosti do preljubljenega deželnega očeta. Pesnik Haschka napravil je pesem „Bog ohrani“ (nemško) in Saurau je Haydna smatral jedino zmožnega, da uglasbi to himno, katera naj bi bila jednaka angleški „God save the king“. — Po drugem viru se je v Haydnu samemu že na Angleškem, navdušenemu po „God save the king“ rodila misel, da naj bi tudi Avstrija imela Angležem jednako himno, in za to idejo je pridobil Saurau-va. — Haydn, ki je že sam prirejeval angleško himno; ki je imel pri raznih svečanostih priliko opazovati globoki udanostni čut Angležev do vladarske hiše; on, ki je mnogokrat dokazal zvestobo svoji domovini; on, ki je po večletni odsotnosti od svoje domovine jo neizmerno ljubil in cenil, imel je priliko izraziti v tej himni svoja globoka čutila do svojega vladarja in domovine.

In če je bilo njegovo srce kdaj polno najblažjih čutil, bilo je gotovo, ko je komponiral „cesarsko himno“. Ta himna v svoji priprosti melodiji ne nadkriljuje le angleške, ampak tudi vse druge jednake himne. Stav melodije je mojstersko delo prve vrste. Nikdar se ni dosegel v godbi s skromnejšimi pripomočki večji in gotovejši uspeh. — Kako jo je sam Haydn cenil, razvidimo iz razgovora s svojim prijateljem. Ta mu pravi, da smatra to pesem za mojstersko delo, na kar Haydn odgovori: „Skoraj jo imam tudi jaz za tako, četudi bi tega izreči ne smel“. Še v zadnjih dneh svojega življenja, ko se ga je zlasti po prihodu Francozov polastila neka otožnost, pregnal si jo je za trenutke igranje na klavirji svojo priljubljeno mu kompozicijo „Bog ohrani nam cesarja“. Leta 1897., 28. prosinca dobila je Haydnova himna imprimaturo (pravico tiska) in dné 12. svečana 1797. leta na rojstveni dan cesarja Frančiška se je pela prvič po vseh dunajskih gledališčih in po vseh provincijah. Haydn je dobil za to znamenit dar in podobo cesarjevo. Da se je pela tudi v ljubljanskem gledališči, razvidimo iz Vodnikovih „Novic“ z leta 1797., ki pišejo doslovno: V nedelo (12. svečana) na cesarjovga rojstva god so tukaj v Lublan-

skim theatri eno pesem po nemško peli, inu v nej svitlemu cesarju srečo vošili. Ta pesem je po krajsko taka:

Pesem na cesarjov god.

Bog obvaruj cesar Fronca,
Srečo, zdravje Bog mu daj!
Ljubeznjivga naš'ga Fronca
Nébo varuj vekomaj,
Njega dni ne bodi konca,
Svitlo solnce njemu sej!
Bog obvaruj cesar Fronca,
Srečo, zdravje Bog mu dej!

Spred njegove vojske lica
Naj sovražniki beže,
Njega dvoru naj resnica
In modrost naprej svité,
Sodnje sklepe naj pravica
Ino vsmiljenja delé!
Bog obvaruj cesar Fronca,
Srečo, zdravje Bog mu dej!

Božja milost naj ne mine
Čez kraljestvo ino rod;
Hudobije moč naj zgine,
Kar kol' njemu je nasprot';
Zápov'd božje njem' edine,
Njega volja naša bod'!
Bog obvaruj cesar Fronca,
Srečo, zdravje Bog mu dej!

Njemu zgódi se veselje:
Našo srečo dopolnit',
Kakor brate, vse dežele
V eno zvezo vkup sklenit',
Poznim vnukom — drage želje —
Mir na svetu zapustit'!
Bog obvaruj i. t. d.

V istem letniku „Novic“ z dné 18. svečana beremo nadalje: Včerej popoldne so se v Lublano perpelali njih kreleve visokosti princ Karl inu princ Ferdinand. V theatri so pesem od cesarja peli, in še en perstavek od princa Karlna. Perstavek od princ Karlna k pesmi od cesarja je leta:

Trka nam Francoz na vrata,
Dobri Fronc za nas skrbi,
Pošlje svoj'ga ljub'ga brata,
Korel rešit nas hit.
Z nami sta estrajška orla;
Premagujta vekomej!
Var' Bog Fronca, varuj Korla,
Srečo, zdravje Bog jim' dej!

Prvi slovenski prevod cesarske pesmi kakor tudi ta pristavek od princ Karl-na je torej Vodnikov (glej „Vodnikove pesmi“ uredil Fr. Levstik. Matica Slovenska 1869). V „Novicah“ z leta 1854. pa beremo drugi prevod z napisom: Cesarska pesem po znanem napevu Haydn-ovem. Z lastnoročnim pismom Njih e. kr. apost. Veličastva od 27. sušca (1854) potrjena. Poslovenil L. J. (Luka Jeran.) V sedanjih šolskih berilih pa je zopet prenaresjena; prelagatelj nam ni znan.

Kako čislán je bil Haydn po vsej Evropi, potrjujejo nam priznanja, katera je dobival od vseh strani: Oksfortska univerzitetá ga je promovirala slovesno doktorjem; mnogo akademij in društev na Dunaji, Ljubljani (1800), Stockholmu, Amsterdamu, Parizu, Petersburgu so ga imenovalé častnim članom; izdajale so se razne svetinje

z njegovo podobo na pročelji; postavljali so se mu spomeniki; dobival je razna darila, tako n. pr. poslal mu je neki angleški nogovičar (tovarnar) pol ducata bombažastih nogavic, v katerih je bila vpletena melodija „Bog ohrani nam cesarja“ in druge priljubljene melodije Haydnove.

Haydnova „cesarska pesem“ pa se je kmalu razširila in postala last ljudstva; poje se še danes z istim navdušenjem, kakor pred sto leti. Naj se tudi v izvorni melodiji glasi od sela do sela, od palače do zadnje gorske kočice, združujoč vse narode široke in lepe nam domovine v navdušenosti do presvete vladarske rodovine.

Vprašanja in odgovori.

K vprašanju na str. 26. „Uč. Tov.“ 1891.

V Učit. Tov. I. 1891. str. 26 najdem vprašanje: Kateri je najprimernejši in najboljši slovenski izraz za „Stundenplan“? Ker ni dosedaj še nobene izjave, zato se jaz prikažem z nekim odgovorom, ter morebiti vsaj sprožim stvar do končne rešitve. Kolikor sem jaz slišal, rabijo Nemci navadno „Stundeneintheilung“ za „Stundenplan“. V odgovoru, ki sledi takoj za onim vprašanjem, se zahteva, da se mora izraziti nemški pojem v slovenščini z jedno samo besedo. Oglejmo si nemško besedo „Stundeneintheilung“? Le oni vedo kaj znači ta beseda, katerim je znano, da se v šoli rabi ta izraz za razvrstitev učnih ur v dnevih tedna in se privadili iz prejšnjih desetletij temu izrazu, ter nikdar pomislili, koliko se mu daje pomena. Ako pa bere to besedo Nemeč, ki ni hodil v šolo in tudi sicer ne devlje onega pomena besedi kakor učitelji in učenci, lahko si dostavlja „Studeneitheilung der Arbeiter, der Beamten, der Wacht itd.“, ne pa „Stundeneintheilung der Lehrstunden in der Woche“. Tedaj tudi Nemci nimajo jedne same besede, kar imajo („Stundenplan“ je sestavljenka, kakršna se z besedo „ura“ menda ne da tvoriti v slovenščini), temu so se le privadili in ž njimi tudi mi, ker smo slišali v mladosti tak izraz in mu dali šolski pomen. Morebiti se godi z istim pojmom ravno tako v drugih jezikih, hvaležno bi bilo to primerjati izrazom raznih jezikov, in priobčiti jih v listu. Morda ne bode mnogo jezikov, ki bi imeli z jedno besedo izražen oni pojem. Razredba učnih ur ni nič predolg izraz in popolno rečeno je še le: „Razredba učnih ur v tednu (tedaj ne v enem dnevu ali meseci, kar bi si mislil nevesč tudi lahko). Takoj opomnim, da bi bilo po mojem sedanjem ukusu še bolje „Razvrstitev učnih ur“, ker so ure „razvrščene“ v vrstah po dnevih tedna in se mi zdi izraz „Razvrstitev, razvrščen“ bolj svež in čvrst od „Razredba, razredbeni“. „Razdelitev učnih ur“ je po nem-